

СКРИПНИК Н. Є.

кандидат економічних наук

Дніпропетровськ

Початок ХХІ століття характеризується величезними змінами у світовій економіці. Нова фаза науково-технічної революції та інтернаціоналізація потоків капіталу трансформували моделі економічного розвитку, стратегічні засади конкурентоспроможності національних економік. У механізмі ринкової взаємодії як на макро-, так і на мікрорівні конкуренція виконує роль основної рушійної сили розширеного відтворення й ефективної самоорганізації.

УДК 330.3 (477) (075.8)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На сьогодні Україна має ринкову інфраструктуру і ринково орієнтованих суб'єктів економічної діяльності, але не досягла позитивних змін у житті пересічного українця. Прогрес у цілому можливий за умови результативного існування основного носія соціально-економічного розвитку, роль якого виконує первинна ланка суспільного виробництва, а саме підприємство. Саме воно створює робочі місця і надає їх відповідно до професійно-освітніх здібностей тим, хто прагне до самозабезпечення добробуту через результативну працю, виконує зобов'язання перед бюджетом і різними позабюджетними фондами щодо забезпечення функціонування держави і підтримує впровадження новітньої техніки і технологій, створюючи тим самим підвалини інноваційного відтворення капіталу та робочої сили. Але подібне

призначення підприємства не набуло сталого характеру. Суб'єкти управління окремими структурами підприємницької діяльності та різного роду їх поєднаннями виявилися неготовими протистояти кризовим процесам, а також адаптуватися до їх дії. Основними причинами є відсутність досвіду управління у кризових ситуаціях; відсутність науковообґрунтованих методик діагностики кризових явищ; недосконалість законодавчої бази, що регулює правові аспекти діяльності суб'єктів господарювання на різних стадіях управління та етапах кризового процесу; залежність від розвитку кризових процесів у зовнішньому бізнес-середовищі, які породжують та посилюють лавиноподібні кризові явища [4, с. 192]. Важко віднайти заперечення тому, що глибина і характер будь-якої деструктивної ситуації залежить від можливостей їх передбачення і пом'якшення. Тому логічно кваліфікувати дослідження такого спрямування актуальними.

Питання забезпечення керованого розвитку полягає в площині передумання прийняття рішень об'єктивної оцінки результатів діяльності, визначення впливу різних чинників на узагальнюючі показники стану та динаміки об'єкту управління, виявлення всіх недоліків і прорахунків. В цьому контексті ніколи не викликала сумнівів необхідність здійснення економічного аналізу в процесі прийняття управлінських рішень. Час змінив підходи до тлумачення інструментарію обґрунтування рішень і він отримав назву діагностування.

Основні концептуальні принципи діагностики результатів управлінської діяльності викладені в наукових працях таких вітчизняних вчених як І. О. Бланк, В. А. Забродський, М. О. Кизим, О. М. Марюта, Є. М. Мних, Л. М. Тимошенко, Г. О. Швиданенко. Значний внесок у розробку зазначених проблем здійснений і зарубіжними авторами.

З позицій розкриття змісту, особливостей і специфіки здійснення діагностування в різних галузях економіки автором критично оцінені наявні з цієї проблеми праці зарубіжних і вітчизняних науковців. За результатами аналізу тлумачень вони за змістом розподілені на п'ять груп чи напрямів, в яких, в одному випадку, ототожнюються поняття «діагностика» та «аналіз», а в іншому – з однією зі стадій управлінського консультування. Окрім того, діагностика розглядається як самостійна галузь знань, як функція управління і як кому-

нікація між суб'єктом і об'єктом управління. В результаті вивчення еволюції наукового розуміння терміна «економічна діагностика» можна зробити висновок, що до теперішнього часу не існує його тлумачення. Всі дослідники цієї категорії розкривають її потенції виключно в площині об'єкта управління.

Проте, не принижуючи вкладу попередників, є підстави констатувати, що і дотепер не існує досконалої методології та універсальних методик діагностування поточного стану і прогнозування можливих майбутніх наслідків функціонування та розвитку соціально-економічних систем різного рівня складності. Тому автор і поставив за мету встановлення кола інтегрованих об'єктів управління, по яким відбувається нагромадження і прояв симптомів потенційної кризи.

Успіх управління в цілому визначається попереднього результатами діяльності окремих продуцентів. Ефективність управління суспільним розвитком в будь-якій країні в частині створення прийняттого середовища для функціонування виробників товарів та послуг і закономірно забезпечення зайнятості працездатного населення в контексті вирішення проблеми його доходів визначається різнобічною динамікою самостійно господарюючих суб'єктів.

Згідно з даними Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ), в період 1996 – 2010 рр. їх кількість зростає в 1,74 рази і склала за станом на початок 2011 р. понад 1263500 суб'єктів. Набула тенденції до зростання і кількість суб'єктів ЄДРПОУ з розрахунку на 1000 осіб населення. За нашими розрахунками цей показник зріс майже в 2 рази і склав на початок 2011 р. майже 27,5. Проте позитивна динаміка кількості суб'єктів ЄДРПОУ в принципі не є абсолютним індикатором сприятливих змін в середовищі підприємництва, оскільки реально не відтворює числа створених при цьому робочих місць і обсягів виробництва товарів та послуг.

Тільки при більш детальному розгляді динаміки розвитку первинних ланок господарського комплексу можна виявити осередки зародження соціально-економічних негараздів. Так, якщо абсолютному зростанню суб'єктів ЄДРПОУ в принципі важко віднайти очевидні стримуючі чинники, то відносним набагато простіше. Зокрема, при веденні мови щодо щорічних приростів суб'єктів ЄДРПОУ слід звернути увагу на наступну їх динаміку (рис. 1).

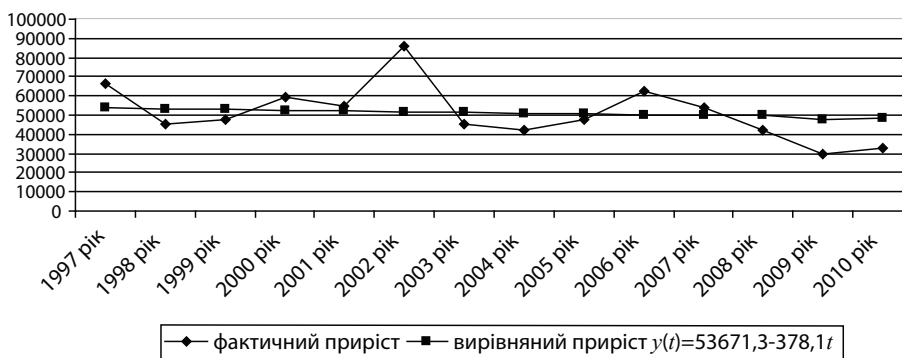

Рис. 1. Фактична і вирівняна динаміка щорічного приросту ЄДРПОУ у 1997 – 2010 рр. (складено і розраховано автором за даними [1, с. 92; 2, с. 95; 5])

Вочевидь, не стійкий процес поліпшення умов господарювання і зростання кількості продуцентів, а коливальний. У перебігу рецесії поживалення суб'єктів ЄДРПОУ започаткувалась загальна тенденція їх спаду, яку ми встановили шляхом побудови кореляційного рівняння:

$$y(t) = 53671.3 - 378,1t. \quad (1)$$

В період 1997 – 2010 рр. в Україні щорічно в середньому кількість суб'єктів ЄДРПОУ зменшувалася на 378 одиниць. За проведеними нами укрупненими розрахунками населення країни щорічно убувало – в кількісному вимірі до 0,4 млн осіб. Зрозуміло, що будь-яке зростання суб'єктів ЄДРПОУ відносно кількості населення відтворювалося у штучно завищеному показнику. Досить спотвореною в цьому контексті виступає і динаміка робочих місць чи то зайнятості працездатного населення. Проведені нами розрахунки свідчать, що середньорічна кількість найманих працівників в період з 1996 – 2010 рр. скоротилася на 36,5% і склала за станом на початок 2011 р. біля 12, 9 млн осіб [2, с. 359, 360].

Здавалось би, що в принципі корельовані за вектором змін показники реальної кількості щорічного приросту суб'єктів ЄДРПОУ і зайнятих на них працівників мали привести до позитивної динаміки щодо ресурсовикористання і концентрації промислово-виробничого персоналу. Проте цього не сталося.

Репрезентовані на рис. 2 дані щодо темпів зміни частки щорічного приросту суб'єктів ЄДРПОУ в їх загальній кількості на кінець відповідного року, кількості найманих працівників з розрахунку на суб'єкт ЄДРПОУ та операційних витрат на одиницю реалізованої продукції відтворюють реальність висловленого.

Причин, які спровокували несприятливі зміни позицій діючих суб'єктів ЄДРПОУ, безумовно було багато і діяли вони в сукупності. Ми навели ті симптоми, на які не звертали уваги в ейфорії від їх кількісного зростання. Зрозуміло одне, управлінські дії на урядовому, регіональному і місцевому рівнях є різноспрямованими за характером і не тільки не приводять до позитивних результатів, а й знижують чи то руйнують вже отримані.

Висновки. Наведені дані означають про подальшу присутність у національній економіці чималої кількості неефективних структур, які накладаються на неї досить відчутним тягарем і навіть блокують нормалізацію функціонування ефективних структур. Якщо перенести ці негаразди на управлінську практику, то неважко побачити, що всі параметри небажаних змін залежать від часу, що протікає з моменту зародження симптому кризи до прийняття по ньому адекватного управлінського рішення. Недооцінка і навіть ігнорування симптомів криз та і в багатьох випадках локальних криз, зневажливе відношення до причин їх виникнення призводить до того, що незначні за впливом кризові ситуації набувають реальної гостроти і стають затяжними і важко вирішуваними.

Можна стверджувати, що подібні негативні явища не пом'якшуються управлінськими діями, оскільки до останнього часу відсутні методичні можливості врахування ризиків, пов'язаних з наявною нерівноважністю функціонування суб'єктів господарювання в цілому та в контексті регіонів, форм власності та розмірів бізнесової діяльності.

Розробка механізму формування в процесі діагностики інформаційного діагностичного поля і його декомпозиції на різні інформаційні потоки, методологічно надасть можливість отримати в системі моніторингової діагностики кризових процесів якісну інформаційну базу. Розробка та впровадження сучасних методик збору, обробки і задіяння в процесі прийняття управлінських рішень складових інформаційного поля дозволить скоротити час між прийняттям сигналу про зародження і розвиток кризового процесу до нейтралізації його негативних проявів. Удосконалення універсальних методик діагностики кризового стану підприємства, реалізація яких не залежить від статусу власності і засновується на комплексному вивченні конкурентноздатності, стану економічного потенціалу і фінансів, інвестиційної привабливості і зовнішнього середовища, надасть можливість впровадження теорії антиципативного антикризового менеджменту.

Його впровадження можливе в гнучких, здатних до змін, адаптивних соціально-економічних системах, його прийняття означає відмову від реалізації

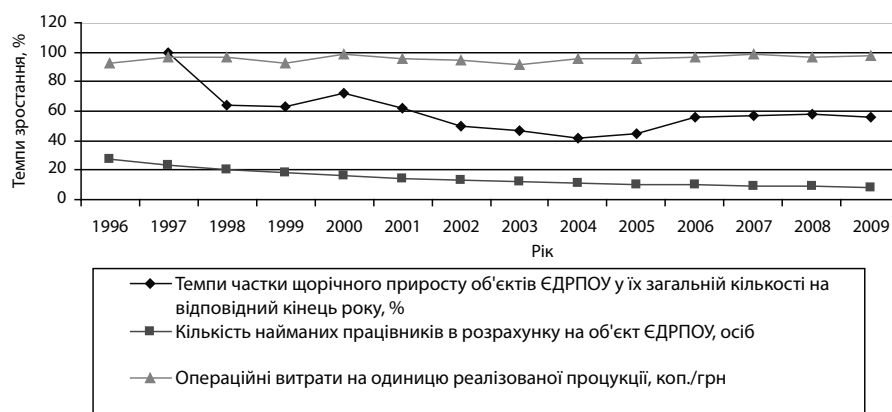

Рис. 2. Динаміка показників розвитку і задіяння потенціалу об'єктів ЄДРПОУ у 1996 – 2009 рр. (складено і розраховано автором за даними [1, с. 316, 343; 2, с. 81, 95, 360; 5])

класичної моделі підприємницької поведінки та перехід до інноваційної моделі, яка ґрунтується на агресивній ринковій стратегії. Діагностика в межах антиципативного антикризового менеджменту має ґрунтуватися на скануванні підприємницького середовища, формуванні комплексу прогностичних індикаторних показників з метою реалізації управління за «слабкими сигналами» і в умовах стратегічних несподіванок, постійній підтримці на цій основі вигідного технологічного випередження. Діагностика в системі антиципативного антикризового менеджменту має відігравати роль інноватора, спрямованого на пошук нових шляхів безкризового розвитку, головним завданням якого є уникнення проблемних зон у сфері самого управління. Відомо, що будь-якій соціально-економічній системі відповідає певна корельована з нею технологія управління. На наш погляд, в антикризовому управлінні повинна віднайти чільне місце концепція рефлексії, яка вже на ранніх стадіях роз-

витку кризових процесів стане методологічною основою формування моделі, здатною ув'язати альтернативні економічні теорії й динамічну економічну дійсність. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник України за 2001 рік/ Держ. ком. статистики України; Відп. за вип. . В. А. Головка. – К.: Техніка, 2002. – 644 с.
2. Статистичний щорічник України за 2009 рік/ Держкомстат України: відп. за вип. Н. П. Павленко. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. – 566 с.
3. Антикризисное управление: Учебник/ Под ред. Э. М. Короткова. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 432 с.
4. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / За ред. В. М. Гейця, В. П. Семеновенка, Б. Є. Кваснюка, Т. З. – К.: Фенікс, 2007. – 556 с.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.